

stavia rozprávača do svetla spoľahlivosti, resp. nespoľahlivosti. Kubíček tu nabáda skôr k využitiu Mukafovského pojmu *sémantické gesto*. Na rozdiel od pojmu implicitný autor totiž so sebou neprináša tendencie k zúženému, personifikovanému chápaniu tejto autority a neobmedzuje úlohu textu a čitateľskej aktualizácie.

V polemike s Doleželovou koncepciou literárnej komunikácie, ktorá proces čítania označuje za *rekonštrukciu* fikčného sveta textu, uprednostňuje Kubíček predstavu čítania ako *konštrukcie* fikčného sveta, pričom oprávnenosť tohto prístupu zdôvodňuje tým, že „*pojetí konštrukce zdůrazňuje tvořivou participaci čtenáře na podobě fikčního světa*“ (s. 177). Zároveň Doleželov model literárnej komunikácie modifikuje tým spôsobom, že zdôrazňuje teoretickú možnosť veľkého počtu fikčných svetov rozprávania, teda čitateľských re-konštrukcií textu, tie sú však vždy len jednou z možných realizácií, podmnožín fikčného sveta textu – zároveň sa však nezastupiteľne podieľajú na jeho aktualizácii.

Záverečná kapitola *Intersubjektivita* nadväzuje na Kubíčkovu závery z predchádzajúcej časti, autor v nej výraznejšie realizuje svoj záujem o „pravú“ stranu schematickej komunikačnej osi autor – text – čitateľ, teda o otázky recepcijnej estetiky. Centrom komunikačnej situácie však pre autora zostáva text literárneho diela, nie čitateľ. Keďže literárne dielo na jednej strane disponuje vlastnou identitou, no na druhej strane v procese jedinečnej čitateľskej konkretizácie neustále mení svoj zmysel, treba pri interpretácii brať do úvahy „*sociální založení díla a spjatost jeho významového dění s časem a jeho ukotvení v čase*“ (s. 203). V tejto súvislosti autor pracuje s pojmom kontext, ktorý rozvíja v duchu názorov Felixa Vodičku: „*Jen kontext, kterého se dílo dovolává, je kontext literárního díla. Vodička tak nastavuje kritéria pro zachování identity literárního díla a uzavírá cestu konkretizacím, které by chtěli vykládat dílo v kontextu, který mu není vlastní*“ (s. 204). Veľký dôraz kladie Kubíček na otázku formovania recepcijnej perspektívy, z ktorej pripisujeme dielu významy. Túto perspektívu umiestňuje

do intersubjektívneho priestoru medzi intenciou diela a aktuálnou čitateľskou konkretizáciou fikčného sveta. Rozhodujúcu úlohu pri formovaní celkovej recepcijnej perspektívy má text naratívny, ktorý nás nabáda vybrať si konkrétny rámec, a to kombináciou a selekciou textových elementov a ich procesuálnym dopĺňaním a prehodnocovaním počas čítania.

Tomáš Kubíček vo svojej novej knihe predstavuje najdôležitejšie naratologické teórie, ich kontrastívne stránky aj afinity. Hoci jeho cieľom nie je dospieť k redukcii dynamických literárnych javov na školsky zjednodušenú definíciu (ba práve naopak, charakteristickou črtou tejto práce je *problematizácia* starších výskumov), predsa len poskytuje aj istú vstupnú orientáciu v spleti súčasnej naratologickej terminológie, ktorá sa u nás stále ešte len udomácňuje. Azda aj táto doposiaľ neukončená domestifikácia, spolu s obmedzeným rozsahom publikácie, je dôvodom, prečo sa prehl'adovosť nie vždy spája s prehľadnosťou. To však nič nemení na fakte, že monografia *Vypravěč: Kategorie narativní analýzy* otvára nové priestory premýšľania nielen o naratologických témach.

Radoslav Paššia

BOLTON, Jonathan (ed.): NOVÝ HISTORISMUS/NEW HISTORICISM. Preklad Marek Sečka a Olga Trávníčková. Brno : Host, 2007. 318 s.

V poradí desiatym titulom z edície Teoretická knihovna, spoločného grantového projektu vydavateľstva Host, Katedry české literatury a literárnej vedy FF UK v Prahe a Ústavu pro českou literaturu AV ČR, je zborník *Nový historicismus/New Historicism*. Jeho zostavovateľ Jonathan Bolton sa prostredníctvom dvanástich reprezentatívnych štúdií rozhodol predstaviť základné princípy jedného z najvplyvnejších prúdov v modernej americkej a postupne už i európskej literárnej vede, ktorý sa čoraz intenzívnejšie začína presadzovať aj v oblasti humanitných a spoločenských vied.

Podľa *Lexikónu teórie literatúry a kultúry* (Brno : Host, 2006) nie je výraz nový historizmus označením homogénnej školy, ale od roku 1982 sa používa ako plnohodnotný literárnoteoretický pojem, zastrešujúci všetky nové kontextovo orientované koncepcie literárneho – a nielen literárneho, ale vôbec kultúrneho – výskumu. (Stephen Greenblatt ho vtedy použil na popísanie spoločných znakov štúdií o anglickej renesancii v úvode k časopisu *Genre*. Následne nato sa nový historizmus etabloval ako samostatný kultúrnoantropologický smer interpretácie, ktorý sústredil svoju pozornosť na tzv. poetiku kultúry.)

I napriek vnútornej rozmanitosti novohistorických konceptov je ich spoločným znakom vymedzenie voči dvom predchádzajúcim dominantným školám v literárnej teórii. Nový historizmus totiž už svojím názvom naznačuje istú reakciu na princípy New Criticism (novej kritiky), preferujúcej v literárnej interpretácii čisto formalistický prístup, podľa ktorého literárne dielo možno čítať nezávisle od spoločenského kontextu. Zároveň považuje za prežitok aj predchádzajúci kontextovo zameraný interpretačný smer, ktorý a posteriori získal označenie Old Historicism – „starý“ historizmus. Na rozdiel od neho vníma nový historizmus text nie iba ako statický odraz reality, ale rešpektuje ho aj ako jej aktívneho činiteľa. Často narúša literárny kánon a svoju pozornosť zameriava na menej významné texty, na ktorých sa usiluje dokázať reciprocitu vzťahov všetkých sociokultúrnych javov. Jeho cieľom je vytvoriť predstavu o stave spoločenského vedomia v istom období a zároveň predstaviť príbeh alternatívnych kultúrnych dejín. Výrazne tak prispieva k historizácii a k novej kultúrnovednej orientácii literárnej vedy.

V záverečnom doslove k zborníku osvetľuje Bolton koncepciu svojho editorského zámeru a zároveň formou pestrého kaleidoskopu zvyrazňuje hlavné línie a smerovania novohistorických interpretácií rozmanitých kultúrno-spoločenských javov (od kohútich zápasov na Bali až po fenomén zemiaka v írskej spoločnosti 18. a 19. storočia), ktoré sú súčasťou tejto an-

tológie. Upozorňuje však aj na skutočnosť, že doposiaľ neexistuje jednotný metodologický postup, na ktorom by sa zhodli všetci tí, čo inklinujú k novohistorickému hnutiu. Ambíciou zostavovateľa preto nebolo poskytnúť sumu či úplný repertoár teoretických pravidiel tohto prúdu, ale skôr oboznámiť s jeho základnými metodologickými problémami. Práve zaradením štúdií, resp. úryvkov zo štúdií rozmanitého obsahu i charakteru sa mu podarilo poukázať na základnú črtu prívržencov nového historizmu, ktorí vnímajú dielo ako „priesečník“ mnohých vplyvov – spoločenských, kultúrnych, politických, ekonomických a iných, čím narúšajú predstavu o jeho statickom charaktere, resp. popierajú mýtus o predurčenosti jeho funkcie, a tak prispievajú k znásobeniu jeho výpovednej hodnoty. Ba dokonca sa usilujú dokázať, že interpretovať sa dá nielen literárny text, ale aj akýkoľvek prejav, spôsob správania alebo zvyk konkrétneho spoločenstva.

V prvej časti s názvom *Předchůdci* Bolton predstavil autorov, ktorí zásadne ovplyvnili vývin americkej literárnej teórie v osemdesiatych rokoch 20. storočia. Na príklade interpretácie kohútich zápasov na Bali – *Krev, peří, dav a peníze* – demonštroval interpretačné princípy antropológa Clifforda Geertza, podľa ktorého interpretovať kultúru neznamená nachádzať skutočnú spoločenskú funkciu konkrétnej činnosti, ale skôr porozumieť jej významu pre jej vlastných príslušníkov. Geertzov záujem o problémy kultúrnej antropológie a najmä metóda „hustého popisu“ (thick description), ktorá stavia detailné pozorovanie skutočnosti ako protiváhu k až príliš špekulatívnym interpretáciám, sa stali východiskami novohistorických metodologických postupov. V eseji Heydena Whitea *Literární postup při reprezentaci faktů* sa objavuje myšlienka, že rovnako ako kultúru možno ako text vnímať aj históriu. Na rozdiel od väčšiny teoretikov dejín White zdôrazňoval štruktúrnu a formálnu blízkosť historiografie a literatúry a usiloval sa o zrušenie hraníc medzi dejinnou realitou a fikciou. Úryvok o produktívnej, ale aj o represívnej sile moci z úvahy *Metoda* od Michela Foucaulta je dôkazom, že

názory jedného z najznámejších a najoriginálnejších mysliteľov druhej polovice 20. storočia mali pre formovanie nového historizmu kľúčový význam.

Druhá časť antológie *Stanoviska a debaty* chronologicky mapuje jednak teoretické úvahy o novom historizme, jednak príklady aplikácie jeho metodologických princípov v praxi. Pre všetky príspevky je príznačná tendencia narušiť tradičné interpretácie kanonických textov i javov a „nasvietiť“ ich v nových súvislostiach či reflektovať ich ako miesto realizácie rozličných vplyvov, ktoré pôsobia nielen v momente vzniku diela alebo priebehu udalosti, ale dokonca aj v okamihu ich recepcie. Odmietajú teda vnímať kontext ako niečo nemenné.

Za azda celkom opodstatnený jav možno považovať skutočnosť, že približne na polovici textov, ktoré Bolton zaradil do tejto časti, sa autorsky, resp. spoluautorsky podieľal Stephen Greenblatt, jeden z hlavných iniciátorov novohistorického prúdu v literárnej teórii. V roku 1984 začal vydávať časopis *Representations*, najdôležitejší orgán hnutia, a svojimi početnými štúdiami zásadne zmenil smerovanie literárnej vedy, v tom čase výrazne ovplyvňovanej postupmi novej kritiky. Inšpirovaný názormi Michela Foucaulta a metodológiou C. Geertza narušil tradičné predstavy o umelcovi a diele, keď ich predstavil ako dynamické produkty interakcie rôznych sociálnych i estetických vplyvov daného obdobia. Stredobodom záujmu Greenblattových interpretácií sa preto stávajú predovšetkým okrajové javy, z ktorých vyvodzuje východiská pre následný výskum spoločenského vedomia v danom období.

Jeho štúdiá *Úvod ke knize Moc forem v anglickej renesanci* je jednou z teoretických úvah. Na príklade interpretácií Shakespeareových hier v nej upozorňuje na nutnosť zotrieť hranice medzi literárnym „popredím“ a politickým „pozadím“ textov, čím sa vytvára sieť situácií, činností a názorov, ktoré tvoria kultúru ako celok. Prostredníctvom tejto štúdie sa Boltonovi podarilo demonštrovať základný princíp nového historizmu, podľa ktorého literárne dielo nie je možné interpretovať bez poznania poeti-

ky kultúry. Nadväzuje na ňu aj nasledujúca úvaha Luisa Montrosa *Literárni studie o renesanci a predmet historie*, v ktorej autor ako interpret tudorovsko-stuartovskej literatúry odmieta striktné oddeľovanie literárnych textov od iných a písanie považuje za istý typ činu. Literatúru vníma ako celospoločenskú činnosť a v tomto zmysle iniciuje aj preformovanie literárnej vedy. Jean E. Howardová sa zase v štúdiu *Nový historismus v studiích o renesanci* zamýšľa, akým smerom sa má nový historizmus uberať, aby jeho postupy boli skutočne nové a nevyzneli iba ako „kozmetické úpravy“ starých postupov.

Ďalší text Stephena Greenblatta *Neviditeľné strelky* je jednou z konkrétnych aplikácií novohistorických postupov pri interpretácii literárnych textov. Prostredníctvom podrobného hermeneutického rozboru poukázal na zmenu sémantickej hodnoty pojmu ateizmus (v 16. storočí nebol obmedzený iba na označenie odmietania či popierania Boha, ako je to dnes), čím upozornil na nespoľahlivosť historických dôkazov. Pokúsil sa tak vytvoriť interpretačný model pre pochopenie problémov Shakespeareových historických hier. O niečo neskôr využíva Greenblatt opäť na prvý pohľad nepatrnú minihistóriu klobúka biskupa Wolseyho ako východisko pre svoju úvahu *Resonance a úžas*, aby na nej prezentoval vplyv kultúry na „textové relikvie“. Podrobne sa v nej venuje konfrontácii nového historizmu s klasickým historizmom. Úvaha o historizovaní literatúry *Oběti nového historizmu* od Waltera Benna Michaela je reakciou na útoky Carolyn Porterovej a Donalda Peasea, podľa ktorých nový historizmus nie je len chybným výkladom histórie, ale aj politickou praxou, ktorá napomáha rôznym formám bezprávia. *Těla, detaily a humanitářské vyprávění* je názov štúdie Thomasa W. Laqueura, podľa ktorej je detailný opis utrpenia v žánroch „humanitárskeho rozprávania“ (realistický román, pitevná a klinická správa či súdne vyšetrovanie) spôsobom na pochopenie toho, ako sa iní ľudia správajú, ako konajú a čo prežívajú. Posledným z radu príkladov novohistorických interpretácií je spoločná štúdiá Catherine Gal-

lagherovej a Stephena Greenblatta *Brambora v materialistické imaginaci*. Je pokusom o vysvetlenie významu zemiaka ako hlavnej potraviny írskej chudoby na konci 18. a v prvej polovici 19. storočia v protiklade k obilii a chlebu. Podarilo sa im odhaliť symbolickú hodnotu zemiaka a využiť ju ako prostriedok na pochopenie materialistického myslenia 19. storočia.

V záverečnej štúdii *Nový historismus v praxi* sa tá istá autorská dvojica zamýšľa, ako by sa zatiaľ len stručný náznak nového smeru interpretácie mohol stať skutočným odborom. Upozorňujú predovšetkým na problém jeho metodologického eklekticismu, resp. na problém akejkoľvek systematizácie a formulovania jeho teoretických pravidiel či metodologického programu. Charakterizujú ho pritom ako históriu možností.

Knihou *Nový historismus/New historicism* sa Jonathanovi Boltonovi podarilo poskytnúť prehľad základných problémov daného literárnoteoretického prúdu a otvoriť priestor pre diskusiu o ňom. Prostredníctvom textov rozmanitého charakteru pokrýva viacero problémov, či už teoretické východiská prúdu, presadenie a adaptovanie jeho princípov v literárnoteoretickej praxi, alebo ich aplikovanie v interpretácii literárnych textov, a tak ho predstavuje v čo najväčšej šírke. Navyše nemožno prehliadnúť, že upozornil na možnosti, resp. na potrebu interdisciplinárneho prístupu k literárnym textom. Azda preto možno zborník vnímať ako bohatý zdroj predovšetkým inšpirácie nielen pre literárnu vedu, ale pre všetky humanitné a spoločenskovedné odbory.

Lenka Rišková

REPAR, Stanislava: OHNISKO REČI ALEBO MLČANLIVÁ HLŔBKA HORIZONTU. Bratislava : Kalligram, 2007. 396 s.

Stanislave Repar po monografii o tvorbe poetky Mily Haugovej vychádza druhá odborná publikácia, tematicky zameraná na problemati-

ku (básnickej) reči a mlčania. Kniha je rozdelená do dvoch častí, ktoré na seba priamo nenadväzujú.

Do prvej časti autorka zaradila odborné texty a eseje, priebežne publikované v knižných publikáciách, zborníkoch či literárnych (alebo kultúrnych) periodikách. Tie najstaršie z nich sú dokonca súčasťou autorkinej dizertačnej práce s názvom *Situácia básne* (1994). Úvodnú kapitolu knihy predstavuje text, v ktorom môžeme identifikovať skôr básnické aspirácie, než úsilie viesť čitateľa do problematiky prezentovanej publikácie. Ambíciu teoreticko-metodologického vymedzenia prvej časti knihy má kapitola *Videnie vedenia*, v ktorej sa autorka venuje konceptom súčasnej literárnej vedy, orientovaným na problematiku interpretácie básnického textu.

V nasledujúcich kapitolách sa Stanislava Repar pokúša interpretovať niekoľko vybraných básní alebo odhaliť konštanty a na ich základe vymodelovať autorskú poetiku básnikov Ivana Krasku, Jána Ondruša, Jozefa Mihalkoviča, Štefana Strážaya, Ivana Štrpku, Karola Chmela a Erika Grocha. Práve tieto zasvätené a dôkladné interpretačné analýzy možno považovať nielen za jadro publikácie, ale aj za cenný príspevok do historiografie slovenskej lyriky. Jedinú prozaickú výnimku medzi analyzovanými básnickými výkonmi predstavuje *Náprstok* Dušana Dušeka, pričom autorka sa pri argumentovaní v prospech jeho zaradenia odvoláva na poetickú kvalitu, ako aj medzidruhový a medzižánrový rozmer textu.

Druhá časť knihy s názvom *Semiotika mlčania* je publikačným výstupom z vedeckého projektu z rokov 2000 – 2002 a venuje sa predovšetkým „interdisciplinárnemu mapovaniu jazykových/rečových území“. Autorka prisudzuje fenoménu mlčania status legitímneho predmetu vedeckého výskumu a pokúša sa ho vnímať v transhistorických, transkultúrnych, ale aj transgenderových súvislostiach. Práve posledná spomenutá dimenzia rodovej problematiky pôsobí ako dominantna druhej časti práce. Feministické teórie predstavujú v mnohých pasážach centrum autorkinho sústredeného záujmu, no presakujú aj z častí pojednávajúcich